helyiséghiányt. Az 1914-ben kirobbant világháború elsõ évében a katonai kormány kórházzá alakíttatta az iskola épületét, és a tanítás a háború végéig a Kultúrpalotában folyt. Az intézet tanárai voltak az 1919–1920-as iskolai évben Szígyártó Gábor igazgató, dr. Antalffy Endre, dr. Berde Mária, dr. Farczádi Elek, Háner Viktor, Horváth József, dr. Kapussy Imre, dr. Kádár Ferenc és Zöld Gábor.

A háború után elkezdõdött az iskola elromániosítása. Az intézet 1923–1924-ben még három osztállyal mûködött a régi magyar kereskedelmi iskolarendszernek megfelelõen. Az elsõ osztályban azonban már minden tantárgyat román nyelven kellett tanítani és tanulni. A II. és III. osztályban a tanítási nyelv a magyar volt, de kötelezõvé tették a román nyelvet és irodalmat. A következõ évben az osztályok számát négyre emelik, és az I. és II. osztályokat teljesen elromániosítják. Az 1925–1926-os iskolai évtõl a tanítási nyelv az összes osztályban román lett.

Az 1929–1930-as iskolai évben az intézet 17 tanárjából hét volt magyar, majd az 1939–1940-es tanévben a tanári karnak már csak két magyar tagja maradt.

1940-ben újraindul a marosvásárhelyi Magyar Királyi Állami Kereskedelmi Középiskola, melynek élére dr. Farczádi Elek kerül. Az iskola ilyen formában mûködik az 1948-as iskolareformig. Az iskola ekkori tanárai a következõk voltak: dr. Farczádi Elek, dr. Kursinszki Kálmán, Csekme István, Lászlódi Béla, Tõkés István, Hovinyák Mercedesz, Agyagási Piroska, Kakucs Endre és Kocsis Béla, Kozma Livia, valamint Farkas Jenõ református lelkész, Juhász Antal katolikus lelkész és Molnár János unitárius lelkész.

1948-ban két gazdasági profilú iskola kezdi meg mûködését: a középfokú pénzügyi szakiskola fiúknak és a középfokú statisztikai iskola lányoknak, melyeknek 1955-ben végeztek az utolsó évfolyamai magyar nyelven. Ettõl kezdve mindmáig nincs Marosvásárhelyen gazdasági szakoktatás magyar nyelven.

Kelemen Emõke

Erdély helye Románia gazdaságában

Az elsõ világháborút lezáró Párizs környéki békeszerzõdésekkel Romániához csatolt területek jelentõs mértékben megnövelték az ország gazdasági potenciálját. Elsõsorban Erdély (a történelmi Erdély, a Partium és Bánát keleti része) jelentett mind mennyiségi, mind minõségi szempontból, úgymond, ugrásszerû elõrelépést Románia számára. Az altalajkincsekben gazdag Erdély 99 837 km^2-révél 42,04 %-al növelte Románia területét, viszonylag fejlett iparával jelentõsen bõvítette ipari potenciálját. 1919-ben a Románia nagyiparába beszerelt hajtóerõ 481 432 L.E. -vel volt egyenlõ (1918-ban mindössze 189 776 L.E. volt), ebbõl Erdély 264 766 L.E.-vel volt jelen, ami az ország ipari potenciáljának 55%-át jelentette. Az egyes iparágakban a kapacitás növekedése nagy eltéréseket mutatott. Legnagyobb növekedést, elsõsorban a resicai és a vajdahunyadi üzemeknek köszönhetõen, a kohászatot is magába foglaló fémiparban találunk, amelyben a beszerelt hajtóerõ több mint hatszorosára (6,3) emelkedett. Ha nem is ilyen arányban, de számos más iparág kapacitása is az átlagon felül emelkedett, például a faiparban és az építkezési anyag iparban közel háromszorosára (2,7 illetve 2,9), a textilipar, a bõripar, az élelmiszeripar kapacitásai pedig megkétszerezõdött (2,2, 1,8, illetve 1,9).

Erdélynek az ipari termelésben való részesedése 1919-ben mindössze 38 % volt, ami a háború utáni bizonytalan helyzettel, a hadsereg ellátását szolgáló ipari termelés leállásával stb.-vel magyarázható.

A két világháború között Erdély iparának súlya valamelyest javult: 1938-ban, amelyet gazdasági szempontból a II. világháborút megelõzõ idõszak utolsó békeévének szokás tekinteni, Erdély ipari termelése Románia nagyipari termelésének 43,6 %-át adta.

A II. világháború után hatalomra került kormányzat, azzal az indoklással, hogy elsõsorban a gazdaságilag elmaradt vidékeket kell fejleszteni, az ipari beruházásokból döntõ módon a Kárpátokon túli területeket részesítette. Erdélyben csak a stratégiailag fontos iparágak, valamint altalajkincsekben, energiahordozókban gazdag vidékek részesültek viszonylag jelentõsebb beruházásokban (Brassó, Fogaras, Vajdahunyad és környéke, Zsil völgyi szénmedence, Máramaros stb.). A Székelyföldön, mely közismerten ma is gazdaságilag elmaradt vidéknek számít, a beruházások jelentéktelenek. Valamelyest változott a helyzet az 1968-ban bekövetkezett egyesítés után, amikor is fõleg az észak-erdélyi városok jelentõsebb beruházásokhoz jutottak. Ezek célja elsõsorban az észak-erdélyi városok (Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Zilah, Marosvásárhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy) nemzetiségi összetételének erõszakos megváltoztatása volt. Ennek ellenére a Kárpátokon túli területek továbbra is nagyobb százalékban részesültek a nagyipari beruházásokra szánt alapokból.

Beruházások százalékos megoszlása Románia gazdasági régiói között 1969-ben és 1985-ben

1 sz. táblázat

Sorszám	Régió	1969 %	1985 %
1	Északkelet	9,2	10,6
2	Délkelet	16,4	18,8
3	Dél-Munténia	15,4	14,5
4	Délnyugat-Olténia	12,0	15,0
5	Nyugat	9,9	9,9
6	Északnyugat	8,0	8,8
7	Közép	9,6	9,4
8	Bukarest-Ilfov	19,5	13,0

Kitûnik, hogy az erdélyi régiók, a Kárpátokon túli régiókhoz képest 1969-ben, s fõleg 1985-ben jóval kisebb százalékban részesültek a beruházásokra szánt költségvetési alapokból.

A következõkben vizsgáljuk meg, hogy Erdély helyzete hogyan alakult az 1989-es decemberi események után. Elemzésünket az 1998. évi 124. sz. Törvény rendelkezései alapján felállított fejlesztési régiókra vonatkozó, hivatalos statisztikai adatok alapján végezzük.

Mind ismeretes, az Európai Unióhoz való csatlakozás elõkészítése érdekében, bár megkésve ugyan, Románia is ú.n. fejlesztési régiókra osztotta fel területét. E régiók nem rendelkeznek jogi személyiséggel és nem tekintendõk közigazgatási egységeknek. Közigazgatási egységek továbbra is a megyék maradtak. A szám szerint 8 régióból három Erdély területét öleli fel. Ezek a következõk: Nyugat régió (magába foglalja Arad, Hunyad, Krassó-Szörény és Temes megyét), Északnyugat régió (Bihar, Szatmár, Máramaros, Kolozs, Beszterce-Naszód, Szilágy), Közép régió (Brassó, Szeben, Fehér, Maros, Hargita és Kovászna).

A régiók kialakításánál elsõsorban a földrajzi szempontok érvényesültek. Egyes régiók kialakításánál a földrajzi szempontok mellett történelmi szempontokat is figyelembe vettek (Munténia, Olténia). További szempont volt, hogy területi, népességi, gazdasági, altalaji erõforrások stb. tekintetében a régiók között lehetõleg ne legyenek jelentõs színvonalbeli különbségek. Ez nagyvonalakban sikerült is, Bukarest-Ilfov régió kivételével. Éppen ezért elemzésünknél egyes esetekben eltekintünk ez utóbbi régiótól, hogy a fõváros következetesen torzító hatását semlegesítsük.

Románia gazdasági régióinak területe és lakossága

2. sz. táblázat

Sorszám	Régió	Terület		Lakosság	
		Km^2	%	Ezer fõ	%
1	Északkelet	36 850	15,5	3786	16,8
2	Délkelet	35 762	15,0	2943	13,1
3	Dél-Munténia	34 453	14,5	3496	15,5
4	Délnyugat-Olténia	29 212	12,3	2421	10,7
5	Nyugat	32 034	13,4	2074	9,2
6	Északnyugat	34 159	14,3	2861	12,7
7	Közép	34 100	14,3	2660	11,8
8	Bukarest-Ilfov	1821	0,7	2305	10,2

Vizsgálataink során sorra vesszük az egyes gazdasági ágazatokat.

Ipar

Erdély jelenlegi helyét az ország gazdaságában legjobban a hazai bruttótermék (GDP) mutatójával érzékeltethetjük. 1996-ban a hazai bruttó termék értéke, folyó árakon milliárd lejben 108 919,6 volt. Ebbõl Erdélyre 37 835,9 milliárd lej jutott, százalékban 35%, amely a lakosság számarányához viszonyítva (33,7%) 1,3% pluszt jelent. Ehhez az értékhez a három erdélyi régió a következõképpen járult hozzá:

Közép régió 14 429,55 milliárd lej, Északnyugat régió 12 833,6 milliárd lej, Nyugat régió 10 572, 8 milliárd lej értékû ipari termeléssel. Reálisabb képet kapunk, ha a GDP egy fõre jutó értékét vizsgáljuk s ennek alapján hasonlítjuk össze Erdélyt, illetve egyes régióit az ország többi régiójával.

A GDP országos viszonylatban egy fõre (lakosra) jutó értéke 1996-ban, 4,81 millió lej volt. Erdélyben valamivel több, 4,89 millió lej. Erdély helyzete ebbõl a szempontból még jobbnak tûnik, ha a fõvárost magába foglaló Bukarest-Ilfov régiót nem vesszük figyelembe, s így kiküszöböljük annak torzító hatását. Ez utóbbi esetben ui. az országos átlag 4,60 millió/fõ. Összehasonlítva az ország régióit, országos viszonylatban az erdélyi Közép régió 5,4 millió lej/lakos GDP-vel az elsõ helyet foglalja el, Nyugat régió a II. helyet. Bukarest nyilván a maga 6,87 millió lej/lakos GDP-jével messze kiemelkedik a régiók közül.

Mezõgazdaság

A mezõgazdasággal kapcsolatos értékelésünket megkönnyíti, hogy vele kapcsolatosan frissebb adatok állnak rendelkezésünkre (1998. december 31-i adatok).

Az ország mezõgazdaságilag megmûvelhetõ területe 1948-ban 14 801 663 ha volt. Erdélyben 5 970 213 ha (40,3%). Magántulajdonban ebbõl 10 475 165 ha (70,8%), illetve 4 020 560 ha (67,3%). A mezõgazdasági termelés összértéke 1998-ban 99 166,5 milliárd lejre rúgott, amibõl a növénytermesztés értéke 53 414,3 milliárd lej, az állattenyésztésé pedig 45 752,2 milliárd lej volt. A magánszektor részesedése 89 662,7 milliárd lej (90%), a növénytermesztés szektorában 48 157,0 milliárd lej (90,1%), az állattenyésztésé pedig 41 505,6 milliárd lej (90,7%) volt.

Erdély mezõgazdaságára vonatkozó adatok a következõk: mezõgazdasági termelés összesen 36 437,9 milliárd lej (36,7%), ebbõl növénytermesztés 18 834,6 milliárd lej (51,7%), állattenyésztés 17 603,4 milliárd lej (48,3%). A magánszektor részesedése Erdélyben: 33 227,8 milliárd lej (91,2%), ebbõl növénytermesztés 17 626,8 milliárd lej (93,5%), állattenyésztés 15 601,1 milliárd lej (88,6%).

Kitûnik tehát, hogy Erdély Románia mezõgazdaságában is jelentõs helyet foglal el, jóllehet mezõgazdasági termelése (36,7%) alatta van az ország mezõgazdaságilag megmûvelhetõ területében való részesedéséhez képest (40,3%). Ez elsõsorban az erdélyi és a Kárpátokon túli domborzati viszonyok közötti különbséggel, s fõleg a klimatikus viszonyok tekintetében fennálló kedvezõtlenebb helyzettel magyarázható.

Erdõgazdálkodás

Románia, s azon belül Erdély, erdõségekben közismerten igen gazdag. Hektárban kifejezve, az ország erdeinek kiterjedése 6688527 ha. Fele, egészen pontosan 49,8%-a, (3 331 580 ha) Erdélyben van. Ebbõl 15,6 – 15,6% Nyugat és Északnyugat régiók területén találhatók. 18,6% (124 273 ha) pedig Közép régió területén. A kitermelt fa mennyisége 1997-ben, az egész országban elérte a 14 508,5 ezer m^3-t. Ebbõl Erdélyre 7640 ezer m^3 jutott. Az Erdélyben kitermelt mennyiség feloszlása a régiók között a következõ volt: Nyugat régió 1675 ezer m^3 (21,9%), Északnyugat régió 1821,3 ezer m^3 (23,8%), Közép régió 4143,1 ezer m^3 (54,2%). Kitûnik tehát, hogy Erdélyben a kitermelt mennyiségnek több mint a fele Közép régióra jutott.

Ha megyénként megvizsgáljuk a kitermelt mennyiségeket, azt látjuk, hogy Hargita és Kovászna megye toronymagasan kiemelkedik az összes erdélyi megyék közül. Míg az egyébként kiterjedt erdõségekkel rendelkezõ megyék, például Krassó-Szörény megye (409 864 ha), Máramaros megye (289 185 ha), 643,7 ezer m^3, illetve 562,0 ezer m^3 fát termeltek ki, addig Hargita megye a maga 232 545 ha kiterjedésû erdõibõl egy év alatt 1284,2 ezer m^3-t, Kovászna megye (166 331 ha) 1.155 ezer m^3 fát termelt ki. Ennek magyarázataként csak részben fogadhatjuk el a szélviharokat, amelyek 1996-ban valóban óriási pusztítást végeztek e két megye erdõiben. Inkább könyörtelen erdõirtásnak vagyunk a szemtanúi, amely az erdõk tulajdona körüli tisztázatlan helyzetnek a következménye. Egyetlen remény, hogy a már említett új földtörvény alkalmazása tisztázza a tulajdoni viszonyokat és véget vet ennek az áldatlan helyzetnek.

Megerõsítik megállapításainkat a hektáronként átlagosan kitermelt famennyiségre vonatkozó adatok is. Ezek szerint az egy hektárra jutó kitermelt famennyiség e két megyében volt a legnagyobb. Kovászna megyében 6,9 ezer m^3/ha, Hargita megyében 5,5 ezer m^3/ha. Erdély többi megyéiben az egy hektárra jutó kitermelt famennyiség 1,6 – 2,9 ezer m^3 között mozog. Az országos átlag 2,2 ezer m^3/ha. Erdély átlaga pedig 2,3 ezer m^3/ha.

Nem érdektelen, ha megvizsgáljuk, hogy miként oszlik meg a kitermelt fa mennyisége a különbözõ fajták között.

Országos szinten a kitermelt 14 508,5 ezer m^3 fa 40,2 % fenyõ, 29,1% tölgy, 10,2% bükk, 12,1% egyéb kemény fa, és 8,1% egyéb puha fa. Erdélyben más arányokkal találkozunk. Itt az 1997-ben kitermelt összmennyiségnek (7640 ezer m^3) közel a fele (48,9%) fenyõ, 31,4% tölgy, 8,3% bükk, 6,8% egyéb kemény fa és 2,7% egyéb puha fa.

Amint az elõbbiek során láttuk, Erdélyben a kiter-

melt fa mennyiségének több, mint a fele (54,2%) a Közép régió hozzájárulása. E régiónak a fenyõ kitermelésében is meghatározó szerepe volt. Termelésének ugyanis több mint 2/3-a (77,1%) fenyõfa.

A Székelyföld jelentõs hozzájárulását nagy hiba lenne pozitív jelenségként elkönyvelni, fõleg, ha az erdõk újraültetése terén tapasztalható közismerten nagy lemaradásra gondolunk. E lemaradásnak ugyanis kiszámíthatatlan következményei lehetnek, ha erdõgazdálkodásunkban rövidesen nem következik be gyökeres változás.

Kis- és középvállalkozások

Az 1989 decemberi rendszerváltás után, Romániában is napirendre került a kis- és középvállalkozások kérdése. Már 1990-ben megjelentek azok a jogszabályok, amelyek megteremtették a kis- és középvállalkozások létrehozásának jogi kereteit (54. sz. törvényerejû rendelet, valamint a kereskedelmi társaságokról szóló 30. sz. törvény). A kedvezõ jogi keret hatására a kis- és középvállalkozások száma évrõl évre emelkedett.

1999. november 30-án, Románia Kereskedelmi és Ipar Kamarája által nyilvánosságra hozott adatok szerint, a bejegyzett és jogilag aktív kis- és középvállalkozások száma elérte a 742 217-et. Ebbõl 245 673 erdélyi. Ez Románia kis- és középvállalkozásainak 33,1%-át jelenti (a magyar vállalkozók számát nem ismerjük).

Ha Erdélyt mint országrészt vesszük figyelembe, és összehasonlítjuk az ország többi részét kitevõ régióval, azt látjuk, hogy Erdélyben (tehát a három erdélyi régiót együttvéve) a kis- és középvállalkozások száma 0,5%-al kisebb a lakosság számarányához képest (Erdély lakosságának aránya Románia összlakosságában 33,6%, a vállalkozások aránya 33,1%). Ha számításainknál mellõzzük a fõvárost és környékét magába foglaló régiót, akkor Erdély helyét illetõen reálisabb képet kapunk. E számítás alapján Erdély részesedése az ország kis- és középvállalkozásaiban 42,1%, vagyis 4,6%-al nagyobb lakossága számarányánál (37,5%).

Amint a 3.sz. táblázatból kitûnik, az Északnyugat régióban nem kevesebb mint 104 697 kis- és középvállakozás mûködik. Ezzel a számmal Északnyugat régió Bukarest-Ilfov régió után a második helyet foglalja el Románia régiói között. Erdély másik két régiója 5, illetve 6 helyen áll (Közép régió 77 734 vállalkozással, Nyugat régió 66 045 vállalkozással). Északnyugat régió elõkelõ helyezésének magyarázata az, hogy Szatmár megyében a rendszerváltozás után a helyi szervek késedelem nélkül nagy figyelmet fordítottak, és fordítanak ma is a kis- és középvállalkozásokra; rendkívül gyümölcsözõ kapcsolatot alakítottak ki különbözõ nemzetközi szervezetekkel, amelyek az interregionális együttmûködés kiszélesítéséért tevékenykednek. A fõ érdem a kis- és középvállalkozások támogatásában a 90-es évek elején alakult szatmári két alapítványé, de nem hallgathatjuk el az RMDSZ Szatmár megyei szervezetének ezen a téren kifejtett igen értékes tevékenységét sem, hiszen a két alapítvány létesítése az RMDSZ kezdeményezésére történt.

Kis- és középvállalkozások Romániában (1999. november 30 helyzet)

3.sz. táblázat

Régiók	Jogilag aktív vállalatok		Lakosság	
	Száma	%	Száma	%
Románia	742 217	100,0	22 546 000	100,0
Ebbõl Erdély	245 673	33,1	7 595 000	33,6
Románia Bukarest nélkül	584 467	100,0	20 241 000	100,0
Ebbõl Erdély	245 673	42,0	7 595 000	37,5
Északnyugat	104 697	17,4	2 861 000	14,2
Közép	77 734	13,3	2 660 000	13,4
Nyugat	66 045	11,3	2 074 000	10,2

Erdélyben, a nehézségek ellenére, nõ a kis- és középvállalkozások térhódítása, az erdélyi városokban mûködõ vállalkozásfejlesztési központoknak, kluboknak, más civil társaságoknak köszönhetõ, melyek tanácsadással, tanfolyamok szervezésével, elõadásokkal, konzultációkkal állnak a kis- és középvállalkozók, valamint a vállalkozni szándékozók rendelkezésére. Tájékoztatják õket a különbözõ pályázati lehetõségekrõl, konkrét segítséget nyújtanak számukra a pályázatok elkészítéséhez.

Végsõ konklúzióként megállapíthatjuk, hogy a nehézségek, gyakran szándékos akadályoztatások ellenére Erdély Románia gazdaságában területi kiterjedése, lakosainak számához képest, úgyszólván min-